

Intervjuu Reili Argusega tema juubeli puhul

Küsitles Krista Kerge

- Oled Tallinna ülikooli eesti keele professor. Sinu uurimuste ja juhendamiste põhivaldkond on eesti väikelapse keeleline areng ja selle mõjurid. Mis on just selles paeluvat? Kas see uurimisvaldkond on ka rakenduslik?

Uurides seda, kuidas keelt omandatakse, on võimalik sügavamalt näha, mis keel oma üldiselt olemuselt on, kuidas (keelesüsteemi) ülesehitamine tükk tüki haaval käib ja ka seda, mis materjali selle süsteemi ehitamiseks vanemad lapsele pakuvad. Olen mõelnud, et umbes pooleteise-kahe aasta vanuses on lapse arengus selline periood, kus oleks justkui aken lahti ja meil lastakse piiluda, mismoodi üks väike inimene keelt loob, kuidas ta keele olemust mõistab. Lapse keelelise arengu jälgimine aitab mul mõista ka täpsemalt just eesti keele eripära, seda, mis on meie keele kõige sagedasemad, olulisemad ja erilisemad jooned. Näiteks näen praegu tuletuse omandamist vaadeldes, kui suure osa meie igapäevakõnест moodustavad tuletised, kui suur hulk neist on leksikaliseerunud ehk sellised, et me nende puhul liidet ja tüve eraldi ei taju ja tüve üksikuna vahel isegi ei kasuta. Vormimoodustuse omandamist uurides sain näha seda, mis on eesti keeles sellist, mis on teisiti kui teistes keeltes ehk mille poolest on eesti muutevormide omandamine hoopis teistsugune kui näiteks leedu keele vormide omandamine. Lisaks näitab lastekeele uurimine sedagi, kuidas laps mõne täiskasvanute hinnangul keerulise kohaga meie keeles hakkama saab, näiteks kuidas omandab sihitise käändevaliku keeruka süsteemi.

Järjest enam on hakanud mind aga paeluma see, kuidas väikese lapsega räägitakse. Lastele suunatud kõnест paistab ühelt poolt meie argivestluste

keeleline iseloom, näiteks sõnavara jaotumine eri sõnaliikide vahel, kasutatavate vormide hulk ja iseloom, aga ka igapäevasuhtluse üldisem kultuuriline olemus. Viimane väljendub selles, millest ja kuidas me lapsega räägime, näiteks kuidas meil on tavaks väikelapsele käske jagada, temalt midagi küsida ja teda suunata.

Lastekeele uurimine on ühelt poolt küll üksjagu teoreetiline suund, kuid selge rakenduslik väljund on samuti äärmiselt tähtis. Kõige olulisem on vast pakkuda normikohase keelearengu andmeid logopeedidele. Samuti on saadud teadmised olulised kasvatuslikus mõttes või keeleõppes – suurt osa neist omandamisstrateegiatest, mida väikelaps kasutab, saab ju rakendada ka võõrkeeleõppes.

- **Oled kaua aastaid teinud rahvusvahelist teaduskoostööd, kirjutanud väliskolleegidega koos artikleid ja raamatuid, kuid võitnud ka aasta keeleteo auhinna tänu oma rahvusvahelisele pinnasele – tegite koos kolleegidega toreid arvutimängu. Mis on niisugused kontaktid sulle pakkunud?**

Professor Dressleri juhitud pre- ja protomorfologia töörühm Viini ülikooli juures on olnud mulle omamoodi vaimseks koduks. Kui Eestis olen üks väheseid lastekeeleuurijaid, siis selles uurimisrühmas olen koos inimestega, kes kõik tegelevad lastekeelega ning kelle mõttelaad ja nähtuste analüüsimise viis minu omaga väga sobib. Sealsete lingvistidega koostöös (meie hulgas on üle 20 eri keele uurija!) oleme koostanud artiklikogumikke, kirjutanud ajakirjaartikleid, pidanud ühiseid ettekandeid ja korraldanud seminare. Keeleomandamismängude idee taga oli aga soov anda lasteaedadele ja koolidele, kellega oleme edukalt koostööd teinud, enda poolt midagi tagasi, midagi sellist, mida nad igapäevatoos kasutada saavad. Mängutegemiskogemus õpetas mulle muu hulgas ka seda, kuidas leida eri keele kõnelejate ja eri kultuuri kandjate vahel kompromisse, teha nii, et mingi mäng sobiks küll kõigile, aga aitaks ometi omandada just oma emakeelt.

- **Oled omal ajal edukalt juhatanud TLÜ eesti keele ja kultuuri instituuti, millest on alles eesti keele ja kirjanduse tilluke suund suure humanitaarteaduste instituudi sees. Kuidas näed neid muutusi meie emakeele- ja kirjanduserialade perspektiivis – kas on põhjust muret tunda?**

Muretsen muidugi. Kõige üldisemalt teeb muret humanitaaria vähene populaarsus, mitte ainult meie ülikoolis. Puutun järjest sagedamini kokku arvamusega, et niinimetatud pehmeid erialasid ei tasu õppida. Proovin küll kõigest väest jagada mõtteviisi, et meie pisikeses riigis on meil vaja kõiki – nii pehmeid kui ka kõvasid erialasid, inseneride kõrval on ikka vaja õpetajaid, toimetajaid, kriitikuid, kirjastajaid jne. Ometi näen, et üliõpilaste arv väheneb iga aastaga. Loomulikult aitab sellele suundumusele kaasa madal sündivus. Ammu pole Eestis olnud ülikooliealisi noori nii vähe nagu praegu. Ja ma annan endale aru, et kui praegu on teise kursuse eesti filoloogia suunal ainult neli üliõpilast (15 aastat tagasi oli 40), ei saa ka õppejõude olla kuidagi sama palju kui varem. Teisalt on muidugi raske näha, et mõni eesti keele uurimissuund, näiteks murdeuurimine või semantika, ei ole meie instituudis enam esindatud. Kui ei ole mingi ala innustunud õppejõudu, ei ole loota ka seda, et üliõpilased selle uurimissuuna juurde jõuavad.

- **Oma Keele lugejate seas on palju gümnaasiuminoori. Kes neist peaksid sinu arvates tulema eesti keele erialasid omandama? Kuidas filoloog endas ära tunda?**

Kõik need, kes armastavad sõna. Ja need, kes armastavad teksti. Ehk siis need, keda võib keel mis tahes kujul. Filoloog võib sinus ärgata siis, kui jääd mõne sõna kõla või tema päritolu üle mõtlema, aga ka siis, kui avastad järsku, et mingid keelendid käituvad mingi kindla süsteemi järgi ja see on sinu jaoks lõpmata põnev.

- **Oled ülikoolitöö kõrval väga populaarne täiskasvanute koolitaja. Mida õpetajatöö on sulle andnud?**

Väljaspool ülikooli õpetamine on andnud hulga huvitavaid kogemusi ja arusaama sellest, kuidas need, kes keeleteadusega üldse kokku ei puutu, keelt (sealhulgas õigekirjareegleid) mõtestavad. Näen, mis keeles ehk eri tüüpi ametitekstides toimub ja millised on nii-öelda tavaliste inimeste keelemured. Lisaks olen õppinud võimalikult lihtsalt mingeid õigekirja-põhimõtteid või reeglimuudatusi inimestele lahti seletama.

- **Oleme mõlemad Emakeele Seltsi keeleteoimkonnas. Mis on keelekorralduses sinu silmis kõige olulisem?**

Minu arvates on kõige tähtsam hoida süsteemi ühtaegu püsivana ja muutuvana. Keeletoimkonna mõte ei ole iga hinna eest õigekirjareegleid muuta, vahel on muutmata jätmise palju parem lahendus kui muutmine. Ei ole aga mõtet olla jäigalt vanas kinni seal, kus tegelik keelekasutus n-ö eest ära on läinud.

- **Minu jaoks mahub enamik õigekeelsusotsuseid vähemalt kahe juhise – rahvas ütleb „reegli” – alla. Tudengid kutsuvad mind korrale, et Reili Arguse loengus tuleb kahest lahendusest ühte eelistada. Küllap niisugust selgust keelekasutaja ootabki. Nüüd on sinult ilmumas keeleteimetajate õpik. Kas see selgus on jõudnud ka sinu raamatusse?**

Ehk mitte niipalju, kui ühele esimese kursuse üliõpilasele vajalik tundub. Raamatus saab anda ja peab andma kõik võimalikud korrektsed variandid. Keeletoimetaja peab aga minu arvates enamasti tegema ka kahe korrektse variandi vahel valiku. Kõige tähtsam on aga ikka see, et see valik ei oleks suvaline ning et toimetaja oskaks seda valikut autorile või tõlkijale ka selgelt põhjendada.

- **Kui saaksid valida ühe maailma paiga, kus kuu aega puhata, kuhu sa siis lähleksid? Kui saaksid sellele puhkusele kaasa võtta vaid paar filmi või raamatut, siis mis need oleksid?**

Ma ei ole päris kindel, et ma üldse oskan või tahan täiesti puhata ehk olla kuskil, kus mul peale puhkamise muud teha ei ole. Kardan, et mul hakkab kohutavalt igav. Kui aga kujutada ette, et peaksin kuskil siiski puhkama, võiks see olla selline koht, kus ei oleks ei liiga külma ega liiga palav ning kus loodus oleks puhas ja rikkumata. Kui see kuu aega juhtub olema juulikuu ja ilm on ilus, siis võiks see koht olla ka näiteks Ruhnu saar. Kaasa võtaksin paar raamatut mõnest heast Briti krimisarjast ja mõne Tänapäeva kirjastuse punases sarjas ilmunud uuema romaani.

- **Sul on üks eriline anne: oled väga hea jutustaja. On lust, kuidas su jutus kooruvad välja iseloomud, tüübid, suhtumised, põhimõtted ja toredad eluseigad. Kus on sinu lugude juured?**

Ühelt poolt on need juured inimesed ise, need, kellest on, mida jutustada. Peale kuivade faktide on mind ikka huvitanud perekondlikud ja

emotsionaalsed seigad inimeste elus. Teiselt poolt ei oleks neid lugusid, kui ei oleks kuulajaid. Kunagi oli meil mu noorema pojaga selline mäng, et igal õhtul enne magamaminekut rääkisime ühest sugulasest. Võtsime paari kuu jooksul läbi kõik need sugulased ja esivanemad, kellest ma kas või midagigi olin kuulnud. Mõnikord sundis see mäng mind kokku korjama kõik killud, mis vanaema või ema jutust meeles, ja ühendama neid sellega, mida olin ise kirikuraamatutest või mujalt leidnud, ja nii sai jutt päris pikk. Kuid mõnikord piirdus jutt pelgalt ühe faktiga (näiteks et „Ohtu Miinal olevat mustad silmad olnud”), mis aga samuti andis arutlusainest küllaga. Osa lugusid on pärit minu laia kultuurihuvi ja imelise eestiaegse aatelisusega ämmalt. Ta elas pika ja huvitava elu ning jõudis oma arvukatest tuttavatest ja sugulastest mulle palju rääkida.

- **Sul on eriline kodu: vana Nõmme villa imekauni vana sisutusega, kus ka igal esemel on oma lugu. Ka Jälgimäel on sul aed. Mis tähendus on sinu jaoks kodul?**

Kodu on minu jaoks jah peamiselt aed, vanad asjad ja raamatud. Ehk on meie kodu villaks nimetada liiast – meil on lihtsalt üks eestiaegne maja, millele üheksakümnendatel jupi juurde ehtasime. Aga esemed ja lood on mulle muidugi tähtsad, minu jaoks on oluline, et kodus ei oleks miski juhuslik, et igal mööblitükil või taldrikul oleks oma lugu. Näiteks austan ma meie puhvetkappi, mille tellis omal ajal minu äia isa ja mille valmistas Paldiski puusepp, kes olevat olnud Jüri Parijõe isa. Samuti on mulle kallis üks õunapuuõitega koogialus, mis jäi ainukese esemena minu vanaemavanaisa pulmaserviisist alles (ülejäänud olevat mu ema viieaastasena ära lõhkunud). Meil on ka lugupeetud, kuigi liimitud ja kulunud leivataldrik, millest kukkus kild välja märtsipommitamise ajal (taldrik oli köögilaua peal olnud ja sealt alla põrunud, kui pomm majast mõne meetri kaugusele kukkus). Eriliselt armas on mulle vanaema koorekann (ainuke uhkem asi, mis tal vaesest perest pärit tüdrukuna oli kodunt kaasavaraks kaasa võtta).

Asjad ja nende päritolu on muidugi oluline, aga kodu teevad mõnuseks ikka pereliikmed, lapsed, ka koer, head suhted ja mõnus sõbralik olemine. Aed on mulle ka tõepoolest tähtis. Elasin ülikooli ajal lühikest aega korteris, aga tundsin end seal kui vangis. Praegu on minu hoolitseda kaks aeda: Nõmme aed ja Jälgimäel ema rajatud aed. Ma ei kurda – iga aias veedetud minut on puhas rõõm, sest sporti ma ei tee ja aiatöö on imeline

võimalus olla õues, teha füüsilist tööd, näiteks kas või kaevata või võsa võtta, ja oma töö tulemusi kohe ka imetleda. Kusjuures, aju töötab aias olles ikka vaikselt keeleküsimumuste kallal – päris mitu head meetodilist lahendust on tulnud pähe just õunapuid lõigates või peenraid rohides.

- **Kas on midagi, mida ma ei osanud küsida või mida tahad lugejale lõpetuseks öelda?**

Julgustaksin noori valima filoloogi eriala ka siis, kui tundub, et sellega kohe kiiresti haljale oksale ei jõua. Olgugi et ühe humanitaari elu ei tööta kiiresti suurt rikkust, on kõige olulisem ikka see, et inimene teeks tööd, mis teda huvitab. Võin julgelt öelda, et kui oleksin omal ajal valinud mõne sellise eriala, mis töotanuks suuremat sissetulekut, kuid olnuks mu enda jaoks vähem paeluv, oleksin praegu oma eluga tunduvalt vähem rahul. No näiteks, mis insener minust oleks saanud! Praegu aga lähen iga päev rõõmuga loengusse.

OK